

ДО ІСТОРІЇ ХУДОЖНЬОЇ ОСВІТИ

378.016 : 75 (520) 75 (477) 75 (520)

Андрій Яланський

*проректор з науково-педагогічної роботи НАОМА,
народний художник України,*

Катерина Ступакова

мистецтвознавець

Традиції радянської академічної мистецької школи в художній освіті та мистецтві Китаю ХХ – поч. ХХІ ст.

Анотація. У статті розглядаються питання культурної взаємодії України, Росії і Китаю у галузі художньої освіти; значна увага приділена методиці підготовки китайських художників в Україні, зокрема у Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури.

Ключові слова: художня освіта, міжнародне співробітництво, образотворче мистецтво, методика викладання, живопис.

Традиції української радянської академічної мистецької школи якнайтісніше пов'язані з творчою і художньо-освітньою діяльністю Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури (колишні: Українська академія мистецтва – Інститут пластичних мистецтв – Київський художній інститут) та знайшли відображення у творчій і художньо-педагогічній діяльності не лише українських, а й зарубіжних майстрів образотворчого мистецтва, у тому числі китайських художників – колишніх студентів та аспірантів українського навчального закладу. Тим часом їхні імена, їхня творча діяльність на батьківщині, традиції радянської академічної мистецької школи, перенесені на китайський ґрунт, лишаються поза увагою українського мистецтвознавства.

Науково не осмисленою і не проаналізованою залишається й методика навчання іноземних студентів живописові в НАОМА.

Отож, зазначене вище дає підстави вважати запропоновану авторами тему наукової розвідки досить актуальною і правомірною.

Проблема традицій радянської академічної мистецької школи, сприйнятих китайськими студентами й аспірантами під час навчання в Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури й затим втілюваних у

творах образотворчого мистецтва і художній освіті Китайської Народної Республіки, досі не була предметом фахового наукового дослідження, хоча загальним проблемам вивчення китайського мистецтва з художньої культури за радянських часів приділялася неабияка увага.

При підготовці цієї розвідки авторами були опрацьовані публікації В. М. Алексєєва [1], О. А. Антиповського [2], П. О. Білецького [3], В. Г. Білозерової [4], Н. Ю. Боровської [5; 6], О. Б. Борисова і Б. Г. Колоскова [7], Н. А. Виноградової [8; 9; 10]. Проаналізовано також статті й виступи на фахових зібраннях художників-педагогів, керівників персональних навчально-творчих майстерень НАОМА – В. І. Гурина, М. Є. Гуйди, Ф. М. Гуменюка, М. А. Стороженка, О. В. Кожекова, В. І. Забашти.

Метою нашої розвідки стало дослідження процесу навчання китайських студентів та аспірантів у Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури і виявлення традицій української академічної мистецької школи, що знайшли втілення в образотворчому мистецтві й художній освіті Китайської Народної Республіки. Дослідженням було передбачено:

- засвоїти фактологічну, джерелознавчу та історіографічну базу для написання статті, висвітлити деякі аспекти новітньої історії Китаю, китайсько-радянських і китайсько-українських відносин у галузі культури, образотворчого мистецтва та художньої освіти;
- на прикладі Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури охарактеризувати українську радянську академічну художню школу;
- розглянути історію Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури та особливості художньо-педагогічної системи навчання у ній живопису;
- дослідити методи навчання у навчально-творчих майстернях живопису Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури, окреслити особистості керівників і колектив викладачів майстерень;
- виявити, систематизувати та ввести до наукового обігу біографічні відомості про китайських студентів й аспірантів Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури, означити загальну картину їхнього перебування в Україні та проаналізувати їхні дипломні картини;
- охарактеризувати творчу й художньо-педагогічну діяльність китайських живописців – випускників Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури – після повернення до Китаю;
- виявити традиції української академічної мистецької школи, що знайшли втілення у мистецтві й художньо-педагогічній діяльності китайських живописців.

Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, заснована у грудні 1917 року як Українська академія мистецтва, відіграла основну роль у формуванні та становленні національної мистецької школи України.

Педагогічний досвід викладачів і творчі досягнення вихованців вищого мистецького навчального закладу України стали вагомим внеском до скарбниці українського і світового образотворчого мистецтва. Вже у перші роки існування Київського художнього інституту творчі здобутки його вихованців та викладачів були високо оцінені на всеукраїнських та міжнародних виставках.

Спілка китайських художників разом зі Спілкою китайсько-радянської дружби неодноразово організовували і проводили у Китаї виставки радянського мистецтва, які сприймалися з великим інтересом. І діячі мистецтва, і китайська художня критика наполегливо рекомендували китайським художникам навчатися мистецтву у радянських колег.

Дружнє співробітництво СРСР і КНР у галузі освіти, яке почалося в 1948 році (за рік до створення КНР), тривало до 1966 року і після тривалої перерви було відновлене у 1983 році. Політика обох країн у галузі літератури і мистецтва була націлена на «комуністичне» або, інакше, «ідейно-естетичне виховання мас». Не випадково вже на початку 1950-х років КНР відрядила на навчання й стажування до СРСР своїх перших посланців. Усі вони були членами компартії або комсомолу Китаю, майже всі могли висловлюватися російською, оскільки вивчали таку мову на батьківщині. Студенти, стажисти та аспіранти, які прибули з Китаю, навчалися в багатьох вищих і середніх навчальних закладах СРСР.

Водночас у Китаї працювали запрошені з СРСР радянські фахівці, покликані надати допомогу в налагодженні системи освіти в КНР. Найвідомішим художником-педагогом, незаперечним авторитетом для китайських студентів був радянський живописець Костянтин Максимов (1913–1994), у 1983 році відзначений званням народного художника РРФСР. У Китаї К. Максимов жив і працював у 1954–1957 роках – викладав мистецтво олійного живопису в Центральній Академії мистецтв, вів майстер-клас у Пекіні. У нього навчалось вісімнадцять молодих китайських художників. Згодом вони стали основним ядром Художньо-педагогічної спілки Китаю.

Завдяки співробітництву КНР і СРСР у галузі освіти в період з 1948 по 1966 р. у Радянському Союзі було підготовлено близько десяти тисяч китайських спеціалістів, у тому числі значна кількість фахівців вищої кваліфікації, які обіймають аж до останнього часу у КНР високі державні посади. До них належать прем'єр Держради КНР (1988–1998) Чи Пен (нар. 1928) – випускник Московського енергетичного інституту (1954), голова КНР (1993–2003) Цзян Цземінь та ін.

У 1966 році через «культурну революцію», яка почалася в Китаї, співробітництво КНР і СРСР повністю припинилося і відновилося лише після 1983 р. Нині співробітництво Китаю і Російської Федерації у галузі освіти здійснюється на підставі Угоди між урядами двох країн від 18 грудня 1992 року.

У пострадянський період російсько-китайські зв'язки в галузі культури і освіти розвиваються стабільно й поступально передусім завдяки конструк-

тивності двосторонніх відносин і взаємному зацікавленню культурою обох країн. Культурний обмін розвивається на всіх рівнях – державному, міжвідомчому, регіональному і прикордонному. До Росії, як раніше до СРСР, приїжджають для навчання китайські громадяни – студенти, аспіранти, стажисти, науково-педагогічні працівники. У свою чергу, в Китаї навчаються громадяни Російської Федерації.

Зміцненню культурно-художніх зв'язків між Китаєм і Росією сприяють художні виставки, причому не тільки обмінні, але й спільні. Так, 1999 року російські художники взяли участь у міжнародних виставках, які проходили у Пекіні і Чендау. Тоді ж Спілка художників Росії організувала «Виставку російського живопису» у китайському місті Ань Шань, де петербурзькі художники Є. Зубов і М. Блохін провели майстер-класи з пейзажного живопису, які викликали величезний інтерес у студентів китайських ВНЗ, училищ та шкіл.

Практика проведення майстер-класів російськими художниками, наприклад професорами В. Ледневим, В. Кузьмічевим та іншими, знайшла застосування у багатьох містах Китаю. А виставки російського мистецтва у Китаї характеризуються найрізноманітнішими аспектами. Це показ творів як «старого», так і найсучаснішого мистецтва, причому не тільки московських та петербурзьких художників. Так, скажімо, у 2001 році в Історичному музеї Пекіна з великим успіхом пройшла виставка «300 років мистецтва Росії» із зібрання Катеринбургського державного музею образотворчого мистецтва.

У 2002 році в музеї Шанхайського Зинвенського художнього центру за ініціативи Шанхайської спілки художників експонувалася «Виставка творів російських художників-реалістів».

Виставки російського мистецтва у Китаї і китайського мистецтва у Росії – групові і персональні, організовані на рівні міністерств культури і спілок художників обох країн, художніх навчальних закладів, кола друзів (колишніх однокурсників у радянських ВНЗ) – стали, по-суті, регулярними.

2004 року у Шанхайському художньому музеї відбулася персональна виставка А. А. Мильникова, а в 2006 році – виставка «Сучасний реалістичний живопис із Санкт-Петербурга». Перелік виставок можна продовжити багатьма прикладами, причому всі вони привертала увагу численних відвідувачів і викликали захоплюючі відгуки.

Значною подією стала Міжнародна історико-документальна виставка «Радянсько-китайські відносини у 1949–1955 рр. До 60-річчя проголошення Китайської Народної Республіки», яка відбулася восени 2009 року в Москві, у Всеросійському музеї декоративно-прикладного і народного мистецтва. В експозиції були представлені документи і матеріали про навчання громадян КНР у вищих навчальних закладах СРСР, їхнє стажування на радянських підприємствах, про обмін делегаціями діячів культури двох країн та їхнє співробітництво у галузі мистецтва і літератури.

2008 року в Пекіні була створена Асоціація китайських художників, які навчалися у Радянському Союзі і Росії. Вона об'єднала сімдесят діячів мистецтва: живописців, графіків, скульпторів з Пекіна, Гуанчжоу, Нанкіна, Шанхая та інших міст Китаю. До асоціації увійшли й ті, хто навчався у ленінградському і московському художніх ВНЗ, і ті, хто здобував художню освіту в Китаї за допомогою російських художників-педагогів. Усі вони стали прихильниками реалістичної школи живопису. Створена з метою сприяння проведенню виставок і конференцій, Асоціація засвідчує подальший розвиток китайсько-російських культурно-художніх взаємозв'язків.

Підготовка мистецьких фахівців для зарубіжжя в Україні розпочалася у 1960-ті роки. На той час у Київському художньому інституті навчалися студенти з В'єтнаму, пізніше – з Куби. Навчання провадилося відповідно до міжнародних договорів за фахом “живопис та скульптура”. За статистичними показниками, з 1984 по 2012 рр. Київським художнім інститутом – Українською академією мистецтва – Національною академією образотворчого мистецтва і архітектури підготовлено понад 250 іноземних фахівців з 25 країн світу, зокрема таких, як Алжир, Болгарія, Гана, Греція, Еквадор, Ефіопія, Іран, Камбоджа, Китай, Куба, Ліван, Македонія, Монголія, Пакистан, Панама, Південна Корея, Польща, Руанда, Сейшельські острови, Сербія, Фінляндія, Чорногорія, Японія та ін.

Нині до мистецтва долучається талановита молодь. Як найуспішнішим фахове виховання її, напевне, може бути, якщо до цього спільно докладатимуть зусилля Національна академія мистецтв України, художні навчальні заклади та творчі спілки. Такий зв'язок, як видається, неважко встановити, оскільки ряд членів Академії мистецтв, а також провідні педагоги мистецьких ВНЗ обіймають керівні посади у творчих спілках.

До того ж, фаховий статус колективу Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури постійно зростає. Значна кількість викладачів має наукові ступені та вчені і почесні звання.

Суттєву фахову допомогу найбільш обдарованим випускникам художніх ВНЗ надають навчально-творчі майстерні Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури, які очолюють вже згадувані професори М. Є. Гуйда, Ф. М. Гуменюк, В. І. Гурін, В. І. Забашта, О. В. Кожеков, М. А. Стороженко. Значна частина молодих митців, котрі певний час попрацювали в академічних майстернях, міцно стали на ноги у творчому розумінні. Виконані ними у майстернях твори експонувалися й експонуються на українських та міжнародних виставках.

НАОМА бере активну участь у міжнародному мистецькому житті, здійснює фахову підготовку молодих митців із зарубіжних країн. Іноземці навчаються на всіх факультетах академії, за всіма фаховими спеціалізаціями: живопис, графіка, скульптура, архітектура, реставрація, мистецтвознавство, театральне-декораційне мистецтво. На факультеті образотворчого мистецтва академії, скажімо, проходили професійну підготовку громадяни кра-

їн СНД – Казахстану, Киргизстану, Молдови, Росії, а також країн Балтії. Іноземні студенти з різних країн (Болгарія, Іспанія, Кіпр, Мексика, США, Франція, Швейцарія та ін.) пройшли курс стажування з фахових дисциплін за індивідуальною програмою у майстернях професорів академії А. В. Чебикіна, В. І. Гуріна, В. А. Чепелика.

Надто важливе значення мають поради та побажання наставників при підготовці дипломних робіт до захисту. До цієї події необхідно ставитися з усією серйозністю. У день, коли відбувається захист, мають бути сказані слова, що певною мірою визначають шлях молодого митця на все його життя, допоможуть йому у всій його подальшій роботі.

Підсумовуючи викладене, приходимо до думки про необхідність подальшого вивчення та вдосконалення методологічних, теоретичних та методичних способів навчання і виховання, формування та розвитку творчої особистості, розробки естетичних, етичних, культурологічних, аксіологічних засад навчально-виховного процесу. При викладанні навчальних дисциплін слід орієнтуватись на тенденції загальносвітової практики викладання образотворчого мистецтва. Демократичні світові тенденції мають бути певною часткою практики й вітчизняних мистецьких навчальних закладів.

Мистецька освіта, як відомо, здійснюється шляхом засвоєння студентами мови пластичної культури. Під час навчання вони оволодівають навичками професійної мови – вивчають колористику живопису, композиційні основи формотворення, практикують пошуки нових кольорових співвідношень тощо. Доботно розроблена система формування навичок дозволяє студентам отримати глибокі знання, варіативно і в логічній послідовності вирішувати живописні завдання, грамотно використовувати різні технічні засоби, самостійно реалізовувати певні образотворчі завдання. У процесі навчання студенти мають засвоювати систему достовірних, науково обґрунтованих знань, які правильно відображають предмети і явища реального світу.

Наразі, навіть добре навченого митця не завжди можна вважати широко освіченим. Насамперед тому, що найкраща освіта ще не робить людину, так би мовити, самостійною, творчо цілісною, духовно і морально зрілою, такою, що впевнено розуміє проблеми свого часу. У реальному педагогічному процесі навчання має йти пліч-о-пліч з освітою і вихованням як єдиний феномен фахово-освітньо-виховної системи. І така система не повинна бути формальною. Позитивним прикладом з цього погляду може слугувати бодай те, що п'ять іноземних випускників (з Болгарії, В'єтнаму, Кіпру, Лівану, Мексики) закінчили аспірантуру при Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури й отримали науковий ступінь за фаховими спеціалізаціями: живопис, театральна-декораційне мистецтво, скульптура, архітектура.

Виконання багатьох важливих завдань у художній освіті цілком залежить від рівня освітньої роботи. Тому необхідно постійно підвищувати рівень підготовки викладачів мистецьких навчальних закладів. При цьому, звичайно, виникають як теоретичні, так і практичні проблеми. Та у вирі-

шенні творчих завдань не може бути торованих шляхів. Тож перед нами – широкий простір для творчості, експериментів і пошуків.

Загалом кажучи, навчання в Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури – важливий етап у становленні творчої особистості.

Після закінчення академії більшість випускників-іноземців успішно працюють у галузі культури та мистецтва своїх країн, займаються науковою і музейною діяльністю та працюють викладачами у вищих навчальних закладах. Серед них і такі, що стали відомими митцями та діячами культури, діяльність і твори яких дістали визнання не тільки на батьківщині, а й поза її межами.

1. *Алексеев В.М.* Китайская народная картина : духовная жизнь старого Китая в народных изображениях / В. М. Алексеев. – М. : Наука, 1966. – 260 с.
2. *Антиповский А.А.* Политика в области науки и образования в КНР : 1949 – 1979 / Антиповский А. А., Боровская Н. Е., Франчук Н. В. – М. : Наука, 1980. – 288 с.
3. *Белецкий П.А.* Китайское искусство / П. А. Белецкий. – К. : Гос. изд-во изобразит. искусства и муз. л-ры, 1957. – 253 с.
4. *Белозерова В.Г.* Категория памяти в каллиграфической эстетике Китая / В. Г. Белозерова // Искусство как сфера культурно-исторической памяти: Сб. ст. / Рос. гос. гуманитар. ун-т. – М., 2008. – С. 249–262.
5. *Боровская Н.Е.* Очерк истории школы и педагогической мысли в Китае / Н. Е. Боровская. – М. : Институт Дальнего Востока РАН, 2002. – 146 с.
6. *Боровская Н.Е.* «Современное образование» и реформа школы 1920-х–1940-х годов / Н. Е. Боровская // Китайская культура 1920–1940-х годов и современность. – М. : Наука, Издат. фирма «Вост. лит.», 1993. – С. 200–234.
7. *Борисов О.Б., Колосков Б. Г.* Советско-китайские отношения. 1945 – 1980 / О. Б. Борисов, Б. Г. Колосков. – М. : Мысль, 1977. – 582 с.
8. *Виноградова Н.* Современная китайская живопись «Гоуха». По материалам выставки / Н. Виноградова // Искусство. 1957. – № 5. – С. 63–72.
9. *Виноградова Н.А.* Искусство средневекового Китая / Н. А. Виноградова. – М. : Искусство, 1962. – 273 с.
10. *Виноградова Н.А.* Сюй Бэйхун. / Н. А. Виноградова. – М. : Изобразит. искусство, 1980. – 64 с.

ТРАДИЦИИ СОВЕТСКОЙ АКАДЕМИЧЕСКОЙ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ШКОЛЫ В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ОБРАЗОВАНИИ И ИСКУССТВЕ КИТАЯ XX – НАЧ. XXI В.

Андрей Яланский, Екатерина Ступакова

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы культурного взаимодействия Украины, России и Китая в области художественного образования, значительное внимание уделено методике подготовки китайских художников в Украине, в частности в Национальной академии изобразительного искусства и архитектуры.

Ключевые слова: художественное образование, международное сотрудничество, изобразительное искусство, методика преподавания, живопись.

**TRADITIONS OF SOVIET ACADEMIC ART SCHOOL IN ART EDUCATION
AND ART OF CHINA OF XXth – BEGINNING OF XXIst CENTURIES**

Andriy Yalanskiy, Kateryna Stupakova

Annotation. The article is devoted to the history and cultural cooperation between Ukraine and China in the area of art education. Much attention is given to training of the Chinese artists in Ukraine.

Key words: art education, international cooperation, fine arts, teaching methodology, painting.

УДК 378:7 (477-25) “1920/1930”

Андрій Сидоренко

співробітник Інституту проблем сучасного мистецтва НАМ України

**Творчі та педагогічні методики
художників-викладачів КХІ 1920-х — початку
1930-х років П. Голуб'ятникова,
М. Бойчука та Ф. Кричевського**

(На прикладі творів з мистецької збірки НАОМА)

Анотація. На прикладі творів з мистецької збірки НАОМА досліджуються найбільш визначні події в розвитку Київського художнього інституту 20-х — початку 30-х років ХХ ст., а також творчі й педагогічні методики його художників-викладачів П. Голуб'ятникова, М. Бойчука та Ф. Кричевського.

Ключові слова: мистецька збірка НАОМА, Київський художній інститут, П. Голуб'ятников, М. Бойчук, Ф. Кричевський, авангард, реалізм.

Постановка проблеми, актуальність роботи. Твори викладачів та студентів 1920-х — початку 1930-х років із мистецької збірки НАОМА, засвідчують широкий спектр мистецьких концепцій педагогічного процесу в Київському художньому інституті (КХІ). Дослідження цього періоду за вцілілими оригіналами дає можливість долучити маловідомі сторінки розвитку вищої мистецької освіти до загальної історії поступу українського образотворчого мистецтва, яке, перебуваючи під впливом реалістичного живопису ХІХ ст., оновлювалося в руслі течій європейського модернізму.

Мета роботи — на прикладі збережених у НАОМА творів проаналізувати педагогічні методики видатних художників-викладачів КХІ у 20-х — початку 30-х років ХХ ст. та виявити, як їхні творчі принципи сприяли пошукам художньої виразності.